

## **РЕЦЕНЗИЯ**

**от проф. дпн Маргарита Тодорова Терзиева**

**на дисертационен труд**

**за присъждане на образователната и научна степен „доктор”**

**в област на висше образование: 1. Педагогически науки**

**Професионално направление: 1.2. Педагогика**

**Автор: Виктория Атанасова Велева**

**Тема: Художествената литература – средство за задълбочаване на екологическата компетентност на децата от предучилищна възраст**

**(подготвителна група/клас)**

**Научен ръководител: проф. дпн Елка Янакиева**

Със заповед №2506/05.10.2021 г. на Ректора на ЮЗУ „Н. Рилски“ съм определена за член на научно жури, а на първото заседание на научното жури на 19.10.2021 г. съм гласувана за рецензент на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика. Темата на дисертационния труд е „Художествената литература – средство за задълбочаване на екологическата компетентност на децата от предучилищна възраст (подготвителна група/клас)“. Негов актор е докторант Виктория Велева.

### **Кратки биографични данни за кандидата**

Виктория Велева е завършила Гимназия с преподаване на чужди езици „В. Карагьозов“ в Ямбол, а бакалавърската и магистърската степен на висшето си образование – „Предучилищна и начална училищна педагогика“ – получава в Университет „Проф. д-р Асен Златаров“ в Бургас, където научни ръководители на дипломните ѝ разработки са доц. Надежда Калоянова и проф. Маргарита Терзиева. От 2017 г. тя е докторант

на ЮЗУ „Неофит Рилски“ – Благоевград. Работи като детски и като начален учител в различни учебни заведения в Бургас. От 2018 г. до момента единодушно е избрана за хоноруван асистент от катедра „Педагогика и методика на обучението“ в Университет „Проф. д-р Асен Златаров“.

### **Характеристика на научната и научно-приложната продукция на кандидата**

Документацията на докторант Виктория Велева съдържа следните трудове: дисертационен труд, автореферат и четири научни статии.

Дисертационният труд „Художествената литература – средство за задълбочаване на екологическата компетентност на децата от предучилищна възраст (подготвителна група/клас)“ е в обем от 249 страници. Той включва увод, три глави, заключение, приложения в обем от 98 страници, цитирана литература.

В раздела „Актуалност на проблема“ убедително се налага констатацията на авторката, че екологическата компетентност представлява способност на индивида (детето) да интегрира в дейността си използване на знания, умения, нагласи, разбирания, емоции, придобит опит при изпълняването на конкретна задача, при преодоляването на познавателен, научен или житейски проблем. Тя застава зад становището на Леонид Китаев-Смик, че необходимостта от преход от антропоцентричния към екоцентричния тип отношения на обществото с природата предполага не само създаване, но и задълбочаване на екологическата компетентност на децата още в предучилищна възраст.

При постановката на изследването прави впечатление, че обектът, предметът, целта, хипотезата, методите са формулирани с научно издържани обосновки. Изяснени са и мотивите за избор на тема на дисертационния труд – необходимостта от създаването и апробирането на

педагогическа система, която да задълбочи екологическата компетентност в предучилищна възраст чрез възприемане на художествени произведения. Изяснени са методологическата и теоретичните основи на изследването, посочени са неговите етапи.

В първа глава от изследователския труд са включени три параграфа:

- анализ на дефинициите за компетентността, на понятийния апарат, използван в дисертационния труд като цяло;

- обосновка на психологопедагогическите предпоставки за задълбочаването на екологическата компетентност в предучилищна възраст;

- осмисляне на интегративните функции на възприемането на художествена литература като средство за задълбочаване на екологическата компетентност в предучилищна възраст. За постигането им е създаден е йерархичен модел, в който е потърсена взаимовръзката с образователните направления „Български език и литература“ и „Околен свят“; открити са пресечните им точки.

Втора глава представя методологията на изследването. Тя разкрива структурата на създадения психодиагностически комплекс за отчитане равнището на екологическата компетентност, който обхваща 18 методики, разпределени в три субтеста, като всеки от тях изследва отделен структурен компонент на екологическата компетентност. Подробно са описани приложените критерии, показатели и индикатори.

Най-ценна от съдържателна гледна точка е трета глава, където в съдържанието на изградения педагогически модел от теоретико-научна и експериментално-приложна гледна точка са анализирани:

- педагогическите условия за реализиране на образователните задачи;
- прецизирането на подбора на познавателното съдържание;
- създадената програма за задълбочаване на екологическата компетентност чрез възприемане на художествена литература;

– проведените педагогически ситуации, включващи беседи с екологична интерпретация.

Докторант Виктория Велева достига до извода, че възприемането на художествена литература може да се превърне в ефективно средство за задълбочаване на екологическата компетентност при спазване на конкретни условия, които са обстойно изброени. Бих искала да акцентирам върху обстоятелството, че нейното тълкуване надхвърля стандартната представа за художествената литература, като включва и „гранични“ зони – научно-художествена и научнопопулярна литература, които също имат своето право на присъствие в предучилищна възраст. Вероятно това ще бъде „ниша“ на последващи проучвания на докторанта в тази специфична област.

Резултатите, постигнати в отделните етапи на изследването, закономерно водят до заключението, че възприемането на художествена литература оказва влияние върху субектното екологосъобразно отношение на децата от предучилищна възраст към собственото вътрешно пространство.

Изложението в дисертационния труд е онагледено с 4 таблици, 12 фигури и 39 хистограми, които обогатяват представата за междупредметните връзки и за тенденциите в получените резултати.

Цитираната литература съдържа 245 източника – 193 на кирилица и 52 на латиница. Над 30% от тях са публикувани през последните две десетилетия.

Приложенията – 68 на брой, включват индивидуални протоколи от извършените проучвания, художествени текстове, детски рисунки и фотоси на дейности. Те представляват безспорен доказателствен материал за многоаспектната експериментално-проучвателска дейност.

Авторефератът е с обем 63 страници и в синтезиран вид поднася нужната научна информация за актуалността на проблема и теоретическата

му постановка, за методологията, организацията и инструментариума на изследването, обосновката на разработения педагогически модел за задълбочаване на екологическата компетентност и самооценката на докторанта за научните му приноси. Стилът на изложението е стегнат и научно издържан.

Четирите статии, обнародвани от докторанта, могат да се групират по следния начин:

– по езика на публикациите – една е на английски, а останалите – на български език;

– според участието във форуми: международни конференции – 2 статии; национална конференция – 1 статия;

– публикация в научноизследователски проект с международно участие – 1 статия. Става дума за проект НИХ-420 „Българската диаспора в Молдова, Унгария, Сърбия и Румъния – образователни проблеми и педагогически предизвикателства“ на Университет „Проф. д-р Асен Златаров“ за периода 2019-2020 година.

Всички те притежават определен педагогически потенциал.

### **Приноси**

Приносите на докторанта трябва да се търсят в две направления – теоретико-аксиологично и научно-приложно. Те могат да бъдат формулирани по следния начин:

– теоретично е разработен и е апробиран в реални условия педагогически модел за задълбочаване екологическата компетентност чрез възприемане на художествена литература. Ценността му е в това, че се намира на „ръба“ на няколко научни области – екология, предучилищна педагогика и литература за деца;

– направен е многостранен анализ на понятието „екологическа компетентност“ в хоризонтален и вертикален план;

– създаден е инструментариум за развитие на детските умения за екологично взаимодействие с природата.

### **Критични бележки и препоръки**

Считам, че цитираната литература (при определени заглавия в дисертационния труд и в автореферата) се нуждае от допълване на данните, което вероятно е досаден технически пропуск.

Докторант Виктория Велева е пропуснала да приложи една своя публикация – практическа разработка на художествено произведение с екологични акценти, което би могло да даде основание да се говори и за практико-приложни приноси.

### **Заключение**

Дисертационният труд съдържа научни и научно-приложни резултати, които представляват принос в науката, и отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ЮЗУ „Неофит Рилски“ –. Докторантът притежава нужните теоретични знания и професионални умения.

**В качеството си на рецензент давам своята положителна оценка за проведеното изследване и предлагам на научното жури да присъди научната и образователна степен „доктор“ на Виктория Атанасова Велева в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика.**

**01.11. 2021 г.**

**Рецензент:**

**(проф. д-н М.Терзиева)**